

Pompeu Fabra, ciutadà de Badalona

M. MERCÈ MONTAGUT I BARBARÀ (doctora en Filosofia i Lletres, secció de Filologia Romànica)

Aquest text va ser escrit l'any 1985, amb motiu de la celebració, a Badalona, de les XVII Festes Populares de Cultura «Pompeu Fabra», organitzades per Òmnium Cultural. Fou publicat per primera vegada en el número d'abril de 1989 de la revista *Escola Catalana*, també d'Òmnium Cultural.

Pompeu Fabra es va instal·lar a Badalona els primers dies d'octubre de 1912. Des de bon començament es va integrar a la vida de la ciutat, tot i que cada dia havia d'anar a Barcelona a les Oficines Lexicogràfiques i a la seva càtedra de català.

Ben aviat trobem el seu nom lligat a un esdeveniment cultural badaloní. L'estiu de 1913 l'entitat Gent Nova organitza els Jocs Florals de Badalona. El jurat era presidit per Pere Coromines i entre els vocals hi ha Pompeu Fabra. La convocatòria dels Jocs, la composició del jurat i el veredictes apareixen en els números de juny, juliol i agost de 1913 del setmanari de l'esmentada entitat i que porta el mateix nom. La festa va tenir lloc el 15 d'agost d'aquell mateix any.

L'Escola Municipal d'Arts i Oficis

Un fet cultural cabdal d'aquells anys a Badalona va ser la creació de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, la qual va tenir una importància molt gran per a la ciutat. L'escola va néixer per iniciativa de Pau Rodon, important industrial del tèxtil, que ja havia fundat una escola de teixits; va suggerir que calia que hi hagués una escola que inclogués tots els oficis i anés a càrrec de l'Ajuntament.

La gestació i la posada en marxa d'aquesta idea va ser llarga i difícil. De primer, calia trobar un director amb prou prestigi, i la persona elegida va ser Pompeu Fabra. Va ser nomenat director l'abril de 1915, i, com a tal, rep el primer ministre Dato el 24 d'abril d'aquell any, però l'escola no s'inaugurà fins al 15 d'agost i no va començar les activitats fins al mes d'octubre. Fabra va ser-ne director fins a 1921, data en què ja ho era Pau Rodon. Segons Passerell, Fabra havia dimitit cansat de tantes baralles polítiques. Mentre n'era director, Fabra va dur a terme una important tasca, ja que, a més, donava personalment algunes classes, com la de francès. L'escola es va desenvolupar fins que va arribar la Dictadura, moment en què va ser desmantellada.

Les activitats de Fabra no s'acaben amb l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, sinó que prenen altres direccions. Així, el setmanari *Gent Nova* ens informa d'un acte celebrat el 24 de febrer de 1917 en pro de la llengua catalana organitzat per l'entitat Nostra Parla, que havia estat fundada en 1916 per a impulsar la unitat de la llengua catalana i tenia com a missió organitzar cursos de català, nomenar-ne els mestres i celebrar cada any la Diada de la Llengua Catalana. Va ser presidida honoràriament per Àngel Guimerà, i, de fet, per Jaume Bofill i Mates i Lluís Nicolau d'Olwer.

Nostra Parla es presentà a Badalona en l'acte abans esmentat, que es va celebrar al Centre Regionalista sota la pre-

sidència de Pere Cairó, el qual la cedí a Fabra, que féu un breu parlament. Un mes i mig més tard, el 7 d'abril, Nostre Parla funda l'entitat de cultura femenina Biblioteca, amb seu al carrer de Mar, núm. 69. A l'acte inaugural hi assisteix Fabra, el qual hi ocupa un lloc destacat i hi llegeix uns versos de Josep Carner. De tot això ens n'informa també el setmanari *Gent Nova*. L'any 1918 s'acaba la Primera Guerra Mundial i a Catalunya són molts els qui celebren el final de la guerra i el triomf dels aliats. També a Badalona s'hi fa un acte de celebració. La comissió organitzadora és formada per Pere Perejaume, P. Riera i altres, entre ells Pompeu Fabra. La festa es va celebrar al Teatre Espanyol, al carrer Reial (avui carrer de Francesc Layret) i s'acabà amb un dinar, al Restaurant Modern. *Gent Nova* i encara més *Sol Ixent* donen notícies de la celebració i fins i tot esmenten el fet que en acabar el dinar la guàrdia civil hi intervingué i hi hagué incidents al carrer.

L'homenatge amb motiu dels seus seixanta anys

Amb la Dictadura l'horitzó econòmic de Fabra es va enfosquir. Per un costat, es va quedar sense la càtedra de català de la Diputació; per un altre, l'Institut d'Estudis Catalans desaparegué oficialment; però, sortosament, les Oficines Lexicogràfiques van continuar funcionant. A causa de tot això, els ingressos del Mestre resultaven precaris i, per això, en complir seixanta anys hom decidí d'oferir-li com a homenatge el resultat d'una subscripció popular. A Badalona també es va organitzar la subscripció. La primera notícia la trobem a la revista *Joia*, en el número 7-8, de setembre-octubre de 1928, la qual esmenta l'homenatge i promet parlar-ne extensament en el número següent, però dissortadament ja no en sortí cap més número.

La notícia següent la trobem en *El Eco de Badalona*, del 26 de gener de 1929, número que apareix amb un article en primera plana titulat «Pompeu Fabra», i un altre, en la segona plana, del mateix títol, signats per Marc Giró i Salvador Solà-Segalès, respectivament; també hi ha un poema, glossa d'un de Verdaguer, de Joan Utesà. A Badalona sembla que la subscripció va ser tardana, ja que no en tenim cap notícia fins al número del 16 de novembre de 1929, és a dir, gairebé un any després, en què apareix la primera llista, encapçalada per Josep Casas i Josep Queralt, entre altres; les llistes se succeeixen en números posteriors, a les quals s'afegeixen altres particulars i entitats, com Biblioteca. Hi ha un total de 9 llistes, l'última, del 15 de febrer de 1930.

La tasca pedagògica

Pompeu Fabra, vinculat molt aviat a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (és el president del seu Consell de Pedagogia), intentà de seguida fer arrelar a Badalona aquesta institució. El primer intent és la fundació, pel gener de 1918, de la Comissió Delegada de Badalona de l'Associació, presidida per ell, amb Narcís Llampallas com a tresorer i Pere de Tera com a secretari. D'aquesta primera fundació en donen notícia *Gent Nova* i *Sol Ixent*. Aquesta primera junta degué actuar molt poc, i ja no se'n té cap més notícia. Però Fabra no va abandonar aquesta idea i uns quants anys més tard, en 1926, empeny el mestre Marcel·lí Antich a iniciar l'escola catalana a Badalona, sota els auspicis de la Protectora. Aquest intent va reeixir gràcies

al suport que li donà Fabra, fins al punt que M. Antich i P. Fabra anaven a les cases dels amics i coneguts del mestre per convèncer-los que duguessin els seus fills a la nova escola; d'aquesta manera es formà un grup inicial d'alumnes que permeteren la fundació de l'escola, la qual en principi es va dir de Marcel·lí Antich i més tard Escola Catalana; tenia la seu en el cèntric carrer de Sant Anastasi.

El setmanari *El Eco de Badalona* dona la notícia de la constitució de la Secció Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Badalona, amb la junta següent: president, Pompeu Fabra; tresorer, Marià Cuixart; secretari, Francesc Prat, i vocals: Joan Clapés i Joan Ferrer, el 7 de juliol de 1930. L'explicació d'aquesta segona fundació pot ser ben senzilla; la Protectora ja existia des de 1918, però devia tenir una existència poc efectiva, i durant la Dictadura degué funcionar d'una manera més o menys clandestina; els seus membres continuaren treballant i els fruits els veiem en la fundació de l'Escola Catalana. En arribar temps més propicis es torna a posar en marxa d'una manera oficial la Protectora, es refà la junta i es dona caràcter públic a allò que havia estat clandestí a causa de les circumstàncies adverses. Aquest creiem que és el sentit de la segona fundació. Des de la primera fundació havien passat dotze anys, i la tasca feta era ja importantíssima.

Palestra

Pompeu Fabra era president d'una entitat catalanista anomenada Palestra, que es proposava l'educació de la joventut catalana d'una manera global, des de la cultura física fins a la intel·lectual; el seu principal animador era Batista i Roca. El Mestre n'acceptà la presidència per la simpatia que tenia envers els joves. A Badalona aquesta entitat va tenir una forta projecció; en fou president local Enric Mesres, segons la notícia que dona *El Eco de Badalona* del maig de 1931. Pel juny de 1933, Palestra organitza un campament a Sant Jeroni de la Murtra, monestir proper a Badalona, i ofereix el nomenament de cap de campament a Pompeu Fabra, el qual l'accepta i fins i tot visita el campament. A partir d'aquest moment proliferaran els campaments Fabra.

L'homenatge de Badalona al Mestre

Per l'abril de 1933, Palestra, l'Agrupació Excursionista i els Amics de les Arts demanen a l'Ajuntament de Badalona que nomeni Fill Adoptiu Predilecte Pompeu Fabra. El 20 de desembre d'aquell any l'Ajuntament acorda de nomenar Fill Adoptiu de Badalona Pompeu Fabra i li atorga la Medalla d'Or de la Ciutat. L'acte de lliurament del pergami i la medalla tingué lloc el 28 de gener de 1934. Va presidir l'acte l'alcalde Josep Casas, i hi assistiren Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat, Jaume Serra i Hünter, rector de la Universitat de Barcelona, de la qual Fabra era ja catedràtic, Josep Puig i Cadafalch, de l'Institut d'Estudis Catalans, el doctor Tries i Pujol, i altres personalitats, més una gernació immensa que omplí de gom a gom la sala de sessions municipal i la plaça de la vila. L'homenatge es va completar amb un banquet, que tingué lloc el 17 de febrer al restaurant Miramar de Badalona.

L'acte de l'homenatge va ser tot un esdeveniment a Badalona; hi anà tanta gent que la sala de sessions on se celebrava va resultar petita. En el transcurs de l'acte van pro-

nunciar parlaments l'alcalde Josep Casas, que oferí l'homenatge al Mestre i li lliurà el diploma de Fill Adoptiu de la Ciutat i la Medalla d'Or; el conseller Ventura Gassol i el rector Serra i Hünter, que van lloar la figura i l'obra del Mestre. Fabra semblava no saber-se avenir que tota aquella gentada hi havia anat per ell i no sabia ben bé com posar-s'hi, ja que, discret com era, no li plaïen gaire els honors i les lloances; va agrair, però, profundament l'honor que rebia i va pronunciar un important discurs, en el qual, entre altres coses, digué: «L'ideal que perseguim no és la resurrecció d'una llengua medieval, sinó formar una llengua moderna que fóra sortida de la nostra llengua antiga sense els llargs segles de decadència literària i de supeditació a una llengua forastera.»

Aquestes paraules van ser publicades després en un opuscle que l'Associació de la Premsa Badalonina va editar per commemorar l'homenatge. En aquest opuscle, a més de la salutació de l'alcalde, hi ha unes paraules manuscrites del president de la Generalitat, Francesc Macià, les paraules del Mestre (aquelles que hem esmentat) manuscrites i una sèrie d'articles que glossen cada un dels vessants de la personalitat de Fabra, el lingüista, el gramàtic, el jugador de tennis, l'excursionista, el president de Palestra, signats per personalitats de l'època: Rovira i Virgili, Joan Coromines, Bosch Gimpera i un llarg etcètera. De fet, és un document important per a saber quin era ja aleshores el prestigi de Fabra.

Per completar l'homenatge, l'Ajuntament de Badalona, en sessió del dia 6 de desembre de 1933, acordà d'atorgar un Premi Pompeu Fabra a la millor obra de filologia catalana o a la millor tasca docent. Aquest premi no es va arribar a concedir mai (si bé se'n va fer una convocatòria pública pel juny de 1935, dos anys després), segurament a causa de la situació política; s'havia demanat la col·laboració de l'Institut d'Estudis Catalans, però no se'n va poder obtenir res i no es van establir les bases ni es va formar el jurat; després la situació política es va anar complicant i ja no es va parlar més del premi Fabra. L'any 1985, amb motiu de la celebració de les XVII Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra a Badalona, va ser atorgat un Premi Pompeu Fabra, de filologia catalana, que va recaure en l'obra «Aproximació històrica i literària de la vinya i el vi de l'Empordà», de Jordi

Pla i Alfons Romero, i un altre de pedagogia, que va ser per a l'escola pública Llibertat, de Badalona.

A partir de 1934 la projecció de Fabra va més enllà de l'àmbit badaloní i la seva actuació i els seus actes tenen lloc ja fora de Badalona; catedràtic, primer, i president després del Patronat de la Universitat de Barcelona, ja no deixarà aquest àmbit fins a l'exili. L'etapa de Badalona és, però, la més important de la vida del Mestre. Com va dir l'alcalde Casas en l'acte d'homenatge: «Estic orgullós de pensar que, en l'avenir, la història, en comentar la vostra obra, tindrà un record per al nostre poble.» I això és cert, el record de Fabra no es pot separar de Badalona. ♦

NOTA: Tota aquesta informació fou tretada de les publicacions esmentades més avall i de testimonis directes que havien conegut Fabra, entre ells la mateixa Carola Fabra, filla del Mestre, i alguns mestres de l'Escola Catalana que eren vius quan es va fer la investigació l'estiu de 1985.

- Jaume Passarell, *Pompeu Fabra*, Acció Catalana, Badalona 1938.
- *Joia*, revista literària, 1928.
- *Gent Nova*, editada a Badalona fins a 1918.
- *Sol Ixent*, Badalona, fins a 1918.
- *El Eco de Badalona*, setmanari, anys 1912-18, 1929, 1930-1936.